

Stanisław Kiliszek

Konserwacja rzeźb ceramicznych z Parku Wilanowskiego

Ochrona Zabytków 21/3 (82), 60-63

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dobór i proporcje składników pasty oraz czas jej działania musi być dostosowany do rodzaju i składu zdejmowanej przemalówki, zachodzi bowiem obawa uszkodzenia oryginału. Czynność ta wymaga ogromnej precyzji. W wyniku tego zabiegu na płaskorzeźbach, zdobiących górną obrotową część pulpitu, odsłonięto barwną polichromię. Natomiast na hermach i płaskorzeźbionych płycinach zdobiących skrzynię

znaleziono jedynie podkreślenie zagłębień rzeźby czernią. Ubytki polichromii górnej części obrotowej uzupełniono techniką temperową, a cały obiekt zabezpieczono pastą woskową.

mgr Jolanta Łączyńska
mgr Danuta Mitraszewska
Pracownice Konserwacji Zabytków
Warszawa

CONSERVATION DU PUPITRE DE MUSIQUE DE LA RENAISSANCE À BIECZ

Dans les Ateliers de Conservation des Monuments historiques à Varsovie, on a soumis à la conservation le pupitre de musique de l'église paroissiale à Biecz qui date de l'année 1633. De nombreuses réparations ont changé quelque peu sa construction primaire, les fragments sculptés étaient fortement attaqués par les insectes et l'ensemble a été repeint à l'huile, en marron.

L'objectif a été entièrement démonté, on a reconstruit sa forme première. On a éliminé également les défauts dans le montage des panneaux en bas-relief,

lesquels — rendant impossible le mouvement du bois — provoquèrent sa fêlure. Les intérieurs rongés par les insectes ont été remplis d'une masse de sciures mélangées avec du Vinoflex MP 400, dilué dans du toluène et de l'acétone, avec une addition de gamexane protégeant contre une nouvelle invasion d'insectes. On a enlevé les peintures à l'huile au moyen d'une méthode chimique et mécanique, découvrant ainsi une polychromie en couleurs sur une rehausse rotative et les contours noirs relevant la convexité des bas-reliefs sur la base.

STANISŁAW KILISZEK

KONSERWACJA RZEŻB CERAMICZNYCH Z PARKU WILANOWSKIEGO

Ciekawy problem konserwatorski stanowi rekonstrukcja i uzupełnianie ubytków rzeźb ceramicznych z zastosowaniem masy opartej na żywicy epoksydowej. Temat ten omówię na przykładzie rzeźb ceramicznych, stanowiących zwieńczenie oparcia półkolistej ławy w „Gaju Akademosa” na terenie Parku Wilanowskiego (il. 1). Rzeźby te zostały przywiezione z Berlina do Wilanowa w 1858 r. przez Augusta Potockiego. Zespół obejmował sześć powtarzalnych (z niewielką zmianą układu) rzeźb figuralnych wysokości 120 cm, przedstawiających półnagie postaci kobiece z koszami na głowach oraz dwa wazony wysokości 50 cm. Wazony te, ozdobione parą trytonów i festonami kwiatów, ustawione były na skrajnych narożnikach oparcia ławy. W czasie ostatniej wojny rzeźby uległy dewastacji — dwie figury zaginęły, a reszta (il. il. 2, 3) utraciła kosze i wykazywała liczne ubytki (ręce, fragmenty podstaw). Jedną z rzeźb oraz wazony były porozbijane, a szereg odtłuczonych części zaginęło (il. il. 4, 5).

Rekonstrukcja wystroju rzeźb budziła duże zastrzeżenia. Uzupełnienie brakujących partii stanowiło dla Pracowni Rzeźby poważny problem. Praktycznie, było rzeczą niemożliwą uży-

1. Wilanów, ława w „Gaju Akademosa”, stan po konserwacji (fot. R. Kazimierski)

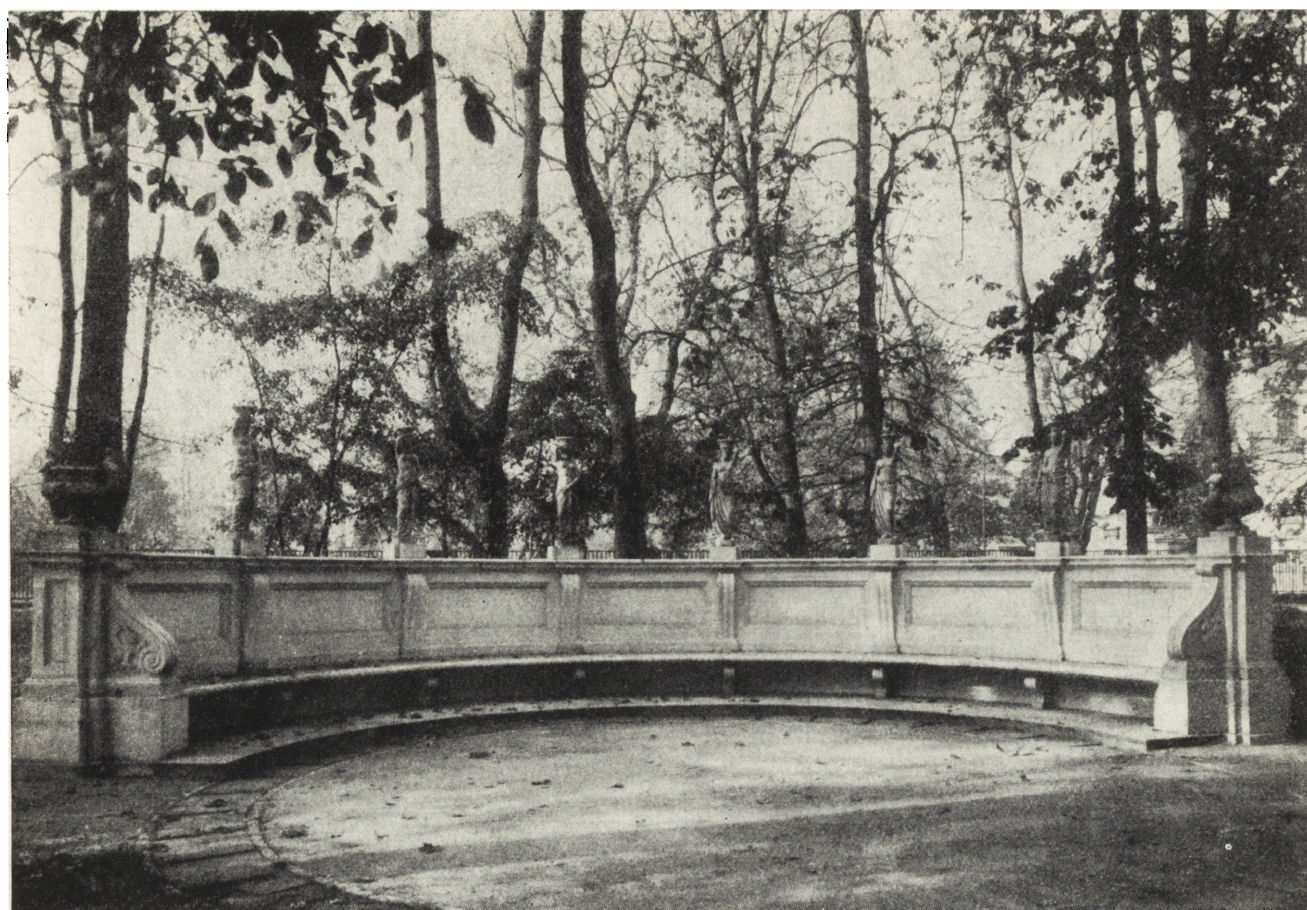
1. Wilanów, banc du „Gaj Akademosa”, état après la conservation

2. Wilanów, figura kobieca ze zwieńczenia ławy w „Gaju Akademosa”, stan przed konserwacją (fot. PKZ Warszawa)

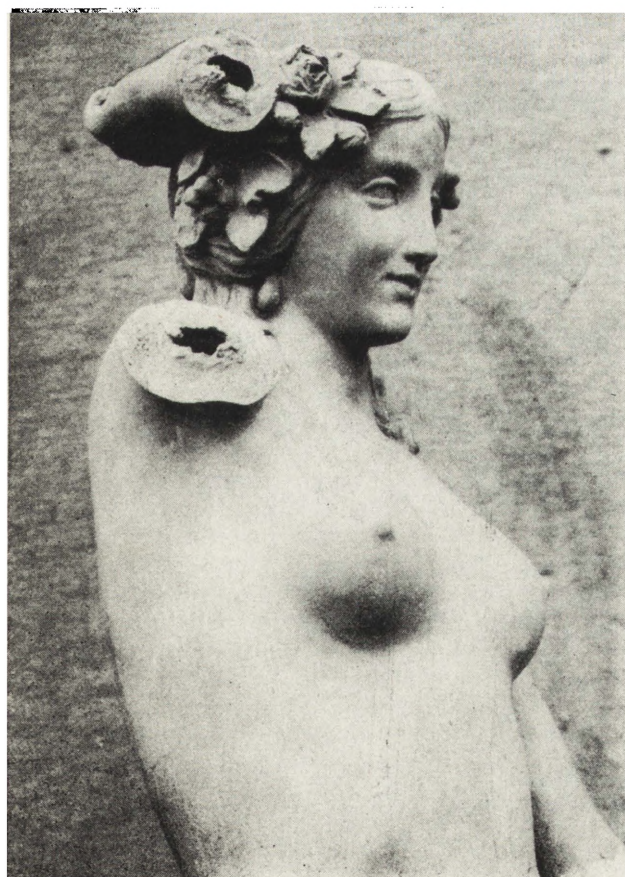
2. Wilanów, figure de femme du couronnement du banc du „Gaj Akademosa”, état avant la conservation

3. Wilanów, figura kobieca ze zwieńczenia ławy w „Gaju Akademosa”, stan po konserwacji (fot. R. Kazimierski)

3. Wilanów, figure de femme du couronnement du banc du „Gaj Akademosa”, état après la restauration

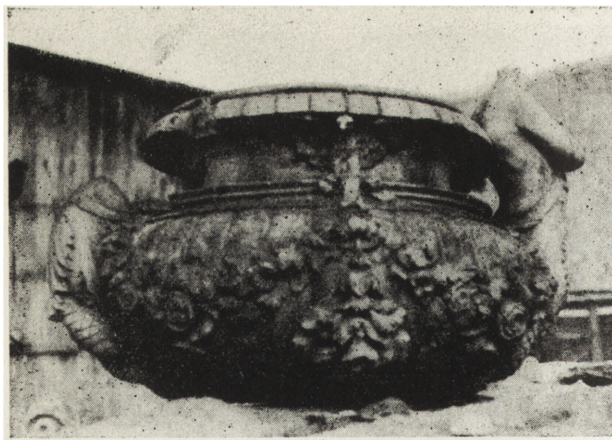
1

2

3

4. Wilanów, wazon ze zwieńczenia ławy w „Gaju Akademosą”, stan przed konserwacją (fot. PKZ Warszawa)

4. Wilanów, vase du couronnement du banc du „Gaj Akademosą”, état avant la restauration

5. Wilanów, wazon ze zwieńczenia ławy w „Gaju Akademosą”, stan po konserwacji (fot. R. Kazimierski)

5. Wilanów, vase du couronnement du banc du „Gaj Akademosą”, état après la restauration

skanie identycznych wielkości wymodelowanych w glinie i wypalonych w piecu ceramicznym fragmentów, ponieważ procent skurczu glinki ceramicznej jest różny w zależności od jakości materiału i temperatury pieca. Wobec tych trudności, badania Głównego Laboratorium PKZ i zespołu Pracowni Rzeźby poszły

w innym kierunku. Wybrano, spośród dostępnych na rynku krajowym produktów, materiały odpowiednie do wykonania odlewów w negatywach gipsowych i klejowych, które by posłużyły do uzupełnień fragmentów rzeźb ceramicznych oraz wykonania brakujących dwóch rzeźb. Po wielu próbach i badaniach laboratoryjnych postanowiono użyć do rekonstrukcji rzeźb ceramicznych masę, której głównymi składnikami były: żywica epoksydowa Epidian 5 rozcieńczona ksylenem i utwardzona trójeta-noloczteroaminą, wypełniacz z cegły szamotowej oraz biel cynkowa jako środek rozbielający. O wyborze spoiwa zdecydowały: trwałość w warunkach zewnętrznych materiału epoksydowego, dobre własności przy łączeniu się z wypełniaczem, łatwy sposób użycia oraz fakt, że był on łatwo dostępny na rynku krajowym.

A oto składniki masy opartej na żywicy epoksydowej i sposób jej przyrządzenia:

kruszywo — cegła szamotowa	18	części	wagowych
biel cynkowa	1	„	„
żywica epoksydowa Epidian 5	5	„	„
rozcieńczalnik — ksylen	6	„	„
utwardzacz TECZA	0,6	„	„

Po odważeniu kruszywa i bieli cynkowej całość dobrze wymieszano, porównując barwę uzyskanej mieszaniny z barwą uzupełnianego fragmentu. W wypadku różnic kolorystycznych, dodawano bieli cynkowej lub ugru, jeżeli mieszanina okazała się za jasna. Epidian 5 zmieszano z rozcieńczalnikiem, a następnie dodano utwardzacz. Po dokładnym wymieszaniu składników spoiwa, dodano całość do wypełniacza i dobrze wymieszano w ceracie. Sporządzoną masę użyto w ciągu 40 minut, gdyż po upływie tego terminu następuje jej wiązanie. Całkowite utwardzenie kompozycji następuje po kilku dniach. Metodę tę opracowali prof. B. Marconi i mgr P. Rudniewski.

W pierwszej kolejności pracami rekonstrukcyjnymi objęto wazony ceramiczne — skleiono je żywicą epoksydową, uzupełniono w modelach brakujące rzeźby figuralne na brzuścach wazonów i opracowano formy klinowe w gipsie do odtworzenia brakujących fragmentów w masie. Formy te zdjęto z modeli i suszono w temperaturze + 18° C, następnie utwardzono wewnętrzną powierzchnię gipsu szelakiem. Zabieg powtarzano kilkakrotnie — w pewnych odstępach czasu — aż otrzymano szklistą powierzchnię negatywu. Przed wypełnieniem negatywów masą przesmarowano powierzchnię rozcieńczoną stearyną, zabezpieczając w ten sposób negatyw przed ewentualnym przywarciem masy do podłoża. Negatywy wypełniono masą i połączono je ze sobą według istniejących znaków-kluczy na przekrojach foremek gipsowych. Następnie wzmocniono klamerkami metalowymi, a po upływie 24 godzin usunięto z odlewów forem-

ki gipsowe. Drobne niedokładności w odlewie (niewypełnienie detali) uzupełniono masą o analogicznym składzie i po utwardzeniu poddano obróbce mechanicznej. Detale z masy dopasowano do miejsc ubytków w wazonach i przytwierdzono na klej epoksydowy.

W nieco odmienny sposób przystąpiono do wykonania dwu brakujących figur ceramicznych, przewidzianych kompozycyjnie po prawej stronie ławy w „Gaju Akademosy”. Należały one do tej części zespołu, w której postaci mają lewe ręce uniesione do góry. Jedna z figur o tej kompozycji zachowała się. Z rzeźby tej zdjęto formę gipsowo-klejową dla odtworzenia brakujących w następujący sposób: figurę ceramiczną oklejono mokrym papierem i założono całkowicie plastrami gliny modelarskiej, utrzymując grubość warstwy ca 20 mm.

Wykonano następnie płaszcz z gipsu w dwu równych częściach. Po odpowiednim stwardnieniu gipsu — okres kilku godzin — zdjęto płaszcz gipsowy, usuwając plastry gliny i cienką warstwę papieru. Powierzchnię płaszcza zaimpregnowano rozcieńczonym w denaturacie szlakiem oraz zabezpieczono jego wewnętrzną powierzchnię stearyną rozpuszczoną w nafcie i powtórnie zestawiono z rzeźbą ceramiczną po uprzednim przesmarowaniu jej stearyną. Usunięcie gliny spowodowało wytworzenie się między rzeźbą a płaszczem gipsowym 20-milimetrowej, pustej przestrzeni, którą wypełniono rozpuszczonym klejem kostnym, wprowadzonym do środka górnym otworem w płaszczu gipsowym. Okres tężenia kleju w warunkach chłodnych trwa około 24 godzin.

Następnie zdjęto płaszcz gipsowy. W miejscach zestawienia jego połówek, na powierzchni zewnętrznej kleju, wytworzyły się cienkie szwy. Po ich śladach przecięto formę klejową ostrym nożem i ułożono jej elastyczne połówki w płaszczach gipsowych. Formę klejową pokryto stearyną i wypełniono wnętrze tego negatywu masą przyrządzoną według podanego przepisu. Ścianki zewnętrzne wypełniono masą epoksydową grubości ca 4 cm. Pozostałe miejsca

założono masą grubości 2 cm. Wnętrza negatywów klejowych wypełniono równocześnie. Z uwagi na elastyczność kleju, zewnętrzne brzegi spięto cienkimi sztyftami z płaszczem gipsowym, zabezpieczając w ten sposób przed ewentualną deformacją formy klejowej.

Tężenie tworzywa w formach trwało około 48 godzin. Po upływie tego terminu, zestawiono odlewy na sucho dla dokładnego dopasowania brzegów na drodze mechanicznej. Miejsca wkleśłe tworzyły światło do wnętrza rzeźby. Parokrotna przymiarka pozwoliła obniżyć wypukłości brzegów odlewu rzeźby i uzyskać pożądany rezultat. Następnie pokryto brzegi w obu połówkach cienką warstwą żywicy Epidian 5 i zestawiono ze sobą, wcierając w ten sposób, aby nadmiar świeżo założonej żywicy wydostał się na zewnątrz odlewu rzeźby. Po tym zabiegu spięto dwupołkowy odlew specjalnymi klamrami, pozostawiając w spokoju na okres siedmiu dni.

Końcowa czynność polegała na zdjęciu szwów za pomocą tarcz karborundowych. Z istniejącej formy klejowej wykonano w identyczny sposób drugi odlew rzeźby.

Nowe rzeźby z tworzywa epoksydowego ustawiono w zespole rzeźb ceramicznych. Okres ekspozycji rzeźb wilanowskich w terenie trwa już ponad cztery lata. Do dziś nie zauważono żadnych niekorzystnych zmian. Tworzywo to odznacza się wieloma zaletami. Wykazuje dużą odporność na działanie wpływów atmosferycznych, wytrzymałość mechaniczną i, co w przypadku rzeźb ma znaczenie prawie równorzędne z poprzednio wymienionymi cechami — barwą i strukturą, doskonale imituje właściwy materiał. Dokonano tym systemem uzupełnień wielu rzeźb ceramicznych, piaskowcowych, marmurowych, zmieniając tylko odpowiednio proporcje składników.

art. kons. Stanisław Kiliszek
Pracownia Konserwacji Zabytków
Warszawa

CONSERVATION DES SCULPTURES EN CÉRAMIQUE DU PARC DE WILANÓW

On a reconstruit — dévastées durant la dernière guerre — les sculptures en céramique, constituant le couronnement du banc du „Gaj Akademosy” (Bosquet d'Academos) dans le parc de Wilanów, en appliquant une masse à la base de la résine époxyde. Pour compléter les parties manquantes ou même reproduire les fragments manquants, on a appliqué une masse de la composition suivante:

granulat — brique de chamotte — 18 parties pondérales, blanc de zinc comme moyen blanchissant — 1 partie pondérale, résine époxyde Epidian 5 — 5 par-

ties pondérales, diluant — xylène — 6 parties pondérales, durcisseur TECZA — 0,6 partie pondérale.

Les sculptures complétées par ce préparat se trouvent depuis plus de quatre ans en plein air et ne démontrent aucun changement défavorable. On a procédé par ce système au complètement de nombreuses sculptures en céramique, en gravier et en marbre, en changeant seulement les proportions des compositions et en choisissant convenablement les couleurs. Cette méthode a été élaborée par B. Marconi et P. Rudniewski.